

המלך

מאת יהודה ליבס

משפט נתבקשתי לבחור מתפילת ראש השנה, והשתוממתי – הרי די במלה: **המלך**, בה מתמצית כל התפילה, שהיא כולה לה טפלה. מלה זו, שמודפסת במחזור בשורה מיוחדת באותיות גדולות, היא תחילת תפילתו של חזן שחרית בראש השנה (ויום כיפור), ואותה לבדה הוא מנגן בעודו עומד אצל מושבו בעומק הקהל. המלה עצמה עולה, כקצף על גל, מתוכו של ניגון אילם, הדומה במקצת לקול השופר. ניגון המתגבר ועולה, באימה ובאנחה, ובו כביכול מעורר החזן את המלך, ונופח בו נשמת חיים.

רק בכלותו לנגן 'המלך', יורד החזן אל מקומו הרגיל שלפני התיבה, ושם משלים הוא את המשפט, במלים שרק במידת-מה מחוברות אל 'המלך': 'ישב על כסא רם ונשא'. 'ישב על כסא', נשוא המשפט, אמור להכיל את החידוש והעיקר, אך כאן הנשוא נכלל בנושא, הוא 'המלך' עצמו. בעודו נישא מעליו, המלך נושא גם את כיסאו.

לא פעם, ככלות החזן לנגן 'המלך', עלה הרהור בלבי, שעתה בעצם אפשר כבר ללכת הביתה. המלכת המלך, עניינו של יום, כבר מאחרינו, ומעתה הכול מדרון ארוך משתפל ויורד. רק בהרהור נוסף הסכנתי להישאר כדי להתמיד ולהטביע בנפש את חוויית 'המלך', ומעל הכול לשמוע קול שופר, אשר מלכתחילה, מדאורייתא, דווקא הוא נועד להמלכה.

הלב אכן רועד גם היום למשמע זה הקול הסתום העולה מתוך קרן האיל, אך פחות מאשר בימים שהיה השופר משמש בהם גם לאזעקה ומלחמה ('אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו', עמוס ג 6). אף דומה שבימינו דווקא בשל מעמדן ההלכתי של התקיעות, מתערבב בהן גם השטן: כיוון שעסוק אדם בכוונה לצאת ידי חובה, לשמוע מאה תקיעות ולעקוב אחר הסדר הקבוע והמסובך של תקיעה, שברים ותרועה, במעומד ובמיושב, מהן יבבות ומהן יללות המכילות כך וכך טרומיטין, יקשה עליו לזכור את המלך, השומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לו, ותוקע בשופר גדול, כביום היגלותו על הר סיני והליכתו בסערות תימן, ובתרועה וקול שופר עולה ויושב על כסא קודשו, ליום הפְּסָא הוא ראש השנה.

'תקעו בחדש שופר בפְּסָא ליום חגנו' (תה' פא 4). הִרְחַח המתחדש בראש החודש

השביעי, שהוא גם החודש הראשון, כס מלכות הוא שמוצע למלך, המתמלך בשופר ובתפילת היום, בקטעי הפרוזה ('ותמלוך אתה ה' לבדך על כל מעשיך'), בפסוקי המלכויות ובמיוחד בפיוטים הנהדרים, שבין בתייהם שומעים אנו את כל צבאות מעלה לסדריהם ומחלקותיהם צועקים: 'ה' מלך'.

ובכל זאת בכלות תפילה נקרעת מפינו קריאה של ייאוש: 'אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה'. אפשר להבין את אבותינו שבימי שמואל ביקשו להם מלך ככל הגויים, אף שעתיד הוא לנהוג עריצות כלפיהם. וגם אלהים הבין ללבם ונתן להם את מבוקשם, אף שלכאורה במלכותו מאסו. גלוי הרי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין אדם יכול לקבל עליו מלכות שמים לאורך זמן, והוא זקוק למלך בשר ודם, שמלכותו כעין המלכות ברקיע.

אך בימינו גם כל-הגויים אין להם מלך ראוי לשמו. השלטון אינו נשפע עוד מאור פני מלך, אלא מבוסס על עקרונות מופשטים, על חוק כללי, על צדק. רבים רואים בכך יתרון וקדמה, אך לא כן אדונינו בר יוחאי. ביום פטירתו של רשב"י (שחל, יש אומרים, לא בל"ג בעומר אלא ביום הכיפורים), לפני שמסר נפשו אל רחם השכינה ונזדווג עמה בנקודת ציון לשם ייחוד הקב"ה ושכינתו והושבת המלך על כיסאו, צעק ואמר: 'מעיד אנכי עלי שכל ימי מצטער הייתי על העולם שלא ייקרה בדיניו של צדק, שלא ישרוף את העולם בלהבותיו, שנאמר (מש' ל 20) "אכלה ומחתה פיה" (זוהר ח"ג, רצב ע"א, בתרגום לעברית).

ראש השנה הוא יום הדין, ובו עלול העולם להיקרות בדיני צדק. גם צדק אומנם מידה אלהית היא, שכינה, אחת מעשר ספירות, אבל זו היא העשירית, הנמוכה מכולן, ואין לראותה כחזות הכול. בהיות הספירות בהרמוניה מכונות הן בפי רשב"י, באותו מאמר זוהרי, בכינוי 'אפי מלכא' כלומר פני המלך, ואופיין הפרסונאלי מודגש שם עוד יותר בתיאורן כ'הבלים' שעליהם עומד העולם, שמונהג לעתים גם בשחוק ושעשועים. אבל צדק כשלעצמה, כשהיא מנותקת ממי שמעליה, חסרת פנים היא ודמונית, והכינוי 'הבל' המיוחס לה מתפרש אפילו במשמעות עיוות דין (לפי קה' ז 15).

להפך ממשמעותה הופכת צדק בהיותה לבדה, מלכות בלא מלך, נקבה זכרית בלי זכר. אישה זונה היא הצדק, זוללת אדם ומכלה עולם בלהבותיה (אלא אם כן ימצא בו צדיק שיגן עליו מפניה). רק בהיותה עם בעלה, הנקרא 'משפט', אז נקראת היא צדקה, והעולם מתבסס

בחסד' (שם, בתרגום). כי שלא כמו 'צדק', המביע רעיון מופשט, במידת 'משפט' ניכרות גם פני השופט. כך אפשר אולי ללמוד גם מן הצירוף 'המלך המשפט' המיוחד לתפילת ימים נוראים. הא הידיעה שבראש הצירוף מפקיעה אותו במקצת ממבנה הסמיכות, והופכת את 'המשפט' למעין תואר למלך, שבכוחו להציל מלהבות הצדק.

באלה הלהבות כלה עולמנו, לא פחות מאשר באֶשׁו של הפשע: צדק ושוויון בלא דעת ולא הבדלה, פמיניזם בלי פנים, ירושלים בלי ציון (שהיא, לפי הזוהר, כינוי לקודש הקדשים), ממלכתיות בלא מלך, כסא ה' בעולם בלי מי שישב עליו. אין לנו מלך אלא עתה, בשעה שאנו מנגנים 'המלך'.

באותה שעה אין לנו אלא מלה זו בלבד, 'המלך', אך במבט לאחור אפשר לפרטה להרבה רחשי לב של יראה וכבוד, אהבה ותחינה: אדוני המלך, בי אדוני, בי חמודי, לו תאזין שוועת עבדיך, לו תחי. יהי רצון מלפניך, מלך אל חי וקיים, אבינו מלכנו לו רק תימשך מלכותך מעתה ועד יום כיפור. עתה לא נחפוץ באלהי מרחוק ולא נאמין באל הקדוש, לא, כי מלך ימלוך עלינו, ברוך אתה המלך הקדוש. מלך אוהב צדקה ומשפט – גם הוא אינו מקובל עוד עלינו, אלא עושה המשפט בידיו, בכבודו ובעצמו, ברוך אתה ה' המלך המשפט. אלהינו ואלהי אבותינו, מלוך על כל העולם כולו בכבודך, ועשרה ימים הימצא לנו, ככתוב (יש' נה 6) 'דרשו ה' בהמצאו קראָהו בהיותו קרוב' ופירשו חז"ל (בבלי, ראש השנה יח ע"א): 'אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים'.

במוצאי כיפור לדרכך נשלחך, בתקיעת שופר ובשבע פעמים: ה' הוא האלהים'. מרקיע אל רקיע באלה תסתלק. מן המלוכה תפרוש לך, וכאל בשמים תשוב למנוחתך. ואנו מצדנו נחזור לגורלנו, כבר ממללים לחש חולין, מסוגל, כך אומרים, לכפיית הדינים, כאילו לא מלך שכן בקרבנו וכיפר כל היום על עוונותינו: 'והוא רחום יכפר עֶוֹן ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו'.

ועוד נוסיף בלחשנו: ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראָנו'. הושיעה המלך, בצמיחת קרן ישועה, ותמלוך עלינו כי מחכים שוב אנחנו לך. מתי תמלוך בציון? האם בעולם או רק בתפילה? לעת תשובת השנה לעת צאת המלכים, לשנה הבאה בראש השנה, כשֶׁת המלך הקדוש על כסא מלכותו, אשר בירושלים הבנויה.